

REMEIS I SUPERSTICIONS EN EL MÓN RURAL

Gonçal CUTRINA i SORINAS

El medi ambient

En llargues nits passades a muntanya, en masies isolades, de cuines fumades i fosques il·luminades per la tremolosa claror d'un llum d'oli i sobretot per les flames rogenques que s'alcen dels tions que cremen a la llar, hem pogut constatar la supervivència de la credulitat per determinades creences transmeses per generació darrere generació i que han calat profundament en l'ànim senzill, i complicat alhora, de la gent obligada a néixer, viure i morir en aquests móns de Déu. Creences grolleres i estúpides, mirades amb l'òptica dels que vivim en pobles i ciutats on la vida moderna ens ha proveït d'atencions mèdiques i de remeis i medecines a l'abast, no les podem obviar si les analitzem dins el seu propi context. Viure aïllat a la muntanya, a les masies o a les jaces amb el ramat, les medecines de l'apotecari no estaven a l'abast de la gent de muntanya a la que tampoc els oferien massa confiança les potingues i compostos expedits en farmàcies i confiaven més en els llegats guaridors dels seus avantpassats. Predisposició agreujada per la distància dels llocs habitats, sumada moltes vegades a la manca de cabals i, sobretot, per la ignorància. Fugien dels cirurgians i dels apotecaris per caure a mans dels "curanderos" i de les aberracions en la creença dels poders malèfics. La medicina, encarregada als sacerdots als països orientals, la medicina grega, la medicina monàstica conreada sobretot pels benedictins (com en són bona mostra els textos àrabs traduïts al llatí i al català en el monestir de Ripoll el segle X) i els grans avenços científics mai no pogueren trencar aquest cercle tancat, veritable imperi de les supersticions.

Les creences

En el món rural el convenciment en l'eficàcia curativa dels elements que la naturalesa posava al seu abast era manifest. Sols es rendien davant els poders sobrenaturals perceptibles en l'existència de les bruixes, en el domini del dimoni i en la màgia. Quan no podien explicar-se l'origen o la causa d'una malaltia la definició que era un "mal donat" simplificava el diagnòstic, així com també el resumien en algunes complicacions intestinals expressant que el malalt patia d'una "gàstrica" i acudien a l'eficàcia curativa dels saludadors o saludadores posseïdors de virtuts sobrenaturals concedides per un dot màgic que els conferia l'haver nascut a les dotze de la nit de Nadal, el tenir una creu sota la llengua o ésser el setè fill d'un mateix sexe nascut d'un mateix matrimoni. Dins aquestes

qualitats, fins i tot hi havia especialitats diverses. Curaven els herpes, els corredits o qualsevol altra malaltia amb paraules especials, senyant la zona pertorbada o bé amb oracions com per exemple l'emprada pel remei d'una erisipela :

Discípula
jo et conjuro
en nom de Déu
de Sant Cosme
i de Sant Daniel
perquè aquesta discípula
es curi de soca i arrel.

- Com incís puc dir que aquesta creença no era ni és potestativa de la gent de muntanya. Actualment i en llocs ben centrats encara hi ha persones que acudeixen als bons oficis de saludadors contemporanis.

Al voltant de la nit de Sant Joan

En el món màgic de la nit de Sant Joan tots els prodigis meravellosos són possibles. Aquesta reminiscència de l'antiguitat romana amb grans fogueres en memòria de l'adoració del foc ha calat fonament en la imaginació del poble i d'una manera molt especial en la gent d'ambients rurals. Veus ací alguns exemples:

- Rentant-se les mans i la cara amb la cendra dels focs de Sant Joan es curen els grans, els èczemes i qualsevol malaltia de la pell.

- Els rams de moixera recollits aquesta nit tenen la virtut de curar tota mena de malalties.

- El rou caigut a la matinada dóna formosor al rostre de les dones. Aquest mateix rou guareix el dolor reuma, les berrugues, els herpes i la ronya.

- Per curar els golls - tan abundants a la muntanya - cal recórrer nou fonts distintes a la mitja nit i a les dotze en punt beure aigua de totes elles, tirant prèviament uns grans de sal a la beguda.

- El remei per a la trencadura es troba anant al bosc la vigília de Sant Joan. Es cerca un freixe jove i tendre i se li esberla el tronc el suficient per passar-hi el cos del nen herniat entre les dues meitats. Dues persones posades a una i altra banda del tronc sostenen el nen, prèviament despulat, i a les dotze en punt de la nit se'l fa passar un nombre determinat de vegades per dins l'obertura de l'arbre. Set o nou dies abans d'aquesta operació cal lligar un mocador gran al voltant del cos del nen de tal manera que cobreixi l'hèrnia. Finalitzada l'operació de passar el pacient per dins la clivella, s'ajunten les dues esberles lligant-les amb el mencionat mocador, al que es fan set o nou nusos i a cada un es recita la següent oració :

Sant Joan Baptista
Apòstol i Evangelista
per la virtut que Déu t'ha dat
fes-ne curar la trencadura
d'aquesta criatura.

Si el freixe segueix viu, se suposa que el nen no ha quedat curat, en canvi si l'arbre mor el nen queda guarit de l'hèrnia, ja que el mal ha estat transferit al freixe. Per l'experiment pot utilitzar-se també un roure.

- En aquesta nit d'encantament s'omple una ampolla d'aigua, a la que s'afegeix flor de saüquer. Es soterra tot seguit i es treu a la nit de Nadal. Una cullerada d'aquesta aigua es remei segur per qualsevol malaurança.

Remeis diversos

La lluita contra el càncer o tumor maligne, sempre amb clar desavantatge per a la víctima, consistia en agafar un galàpet viu, obrir-lo pel mig i aplicar-lo sobre el lloc del mal.

Quant el galàpet era mort, el cranc havia estat foragitat. Segurament que en el cent per cent dels casos el remei era un fracàs i per explicar-ho comentaven que el pobre malalt havia mort d'un mal lleig.

- Molts dels tractaments s'aplicaven indistintament tant a les persones com als animals de feina, auxiliars valuosos en la tasca de pagès. L'anomenat "pegat del matxo" servia pels carn esqueixats d'ambdós gèneres i estava compost per: pólvores de restreny, sang de dragó, sagí dolç, greix de gallina, camamilla, pega negra, oli de ginebra i un pols de sal.

- Les pulmonies podien trencar-se usant un drap blau brut, cansalada rànica i una espartdenya vella. Posat tot molt calent sobre el pit del malalt, era cura segura.

- Un bon remei per a les contusions és alfals i cansalada crua ben picada posada entre dos draps sobre el lloc del cop.

- L'oli al que s'ha posat un llangardaix a confitar està indicat pel mal de costat.

- Per eliminar la ronya, la millor medecina és el brou de serp blanca.

- Si cal agilitzar la pelladura d'una ferida és bona la fulla de romeguera i també la fulla de sitjar.

- Els espatllats - que són persones que tenen la neulella caiguda - es guareixen estirant els dos braços i fent coincidir els dos dits polzes.

- Les conseqüències d'un excés de beguda que dóna mal de cap s'eliminen fent bafos al front amb el fum d'una decocció de dols o bé, en el moment que el cap comença a doldre, menjant dues pomes o algunes ametlles amargues i, per consolar el ventre, és bo beure, estant dejú, un bon tanto de vi.

- Pel que sofreix somnolència es convenient fer perfums al nas amb plomes de perdiu o bé amb sabates velles o amb ungles d'ase o amb cabells humans.

- Per contrast, a tots els que pateixen d'insomni es bo fer-los un frontal de sement de dormideres, lletugues i llet de dona que nodreixi femella.

- Per conservar-se del mal de Sant Joan (apoplèxia) és eficaç portar penjada al coll una escorça d'alzina o una pedra trobada en els nius de les orenetes.

- Pot evitar-se que l'ull es torni negre per una contusió posant-hi tot seguit sang de l'ala d'un colom jove o d'una tórtora.

- El millor remei pel mal d'orella es posar-hi oli rosat, una mica de vinagre i aplicar-hi, també, un saquet de camamilla i corona de rei.

- La sordesa pot curar-se destil·lant a l'orella suc de Ceba barrejat amb mel o oli, en el qual s'hagi cuit suc de l'escorça de raves.

- Una cabeça d'alls cuita una mica sota la cendra calenta i fent-ne una pasta que s'aplica sobre la dent i dins l'orella de la part del dolor, és un excel·lent remei per al mal de dents.

- Se suprimeix el mal olor de l'alè rentant la boca amb vi, en el qual hi hagi bullit anís, garrofes, màstec i arrel de lliri blau.

- Pel mal de costat, s'agafa un membre de bou i es talla a trossets posant-lo dins una cassola nova i sobre un foc fort, envoltant-la amb brases o cendra calenta, procurant remenar-la sovint fins que el membre sigui fet pols. Es barreja amb vi blanc i es pren tres dies seguits.

- El mal de ventre desapareix abastant un plat de cendra calenta, ruixada amb vi, embolcallar-ho en un drap de lli i aplicar-ho sobre la panxa.

- S'evita el color groc de la pell prenent cucs de terra que seran rentats amb vi blanc. Es posen a assecar i una vegada transformats en pols se'n pren una petita cullerada, barrejada amb vi blanc.

- Pels dolors del còlic és molt útil l'emplastre fet de femta de llop.

- La gota o ciàtica pot curar-se aplicant un emplastre de molla de pa mullat i cuit amb llet de vaca o d'ovella, posant-hi dos rovells d'ou i una mica de safrà.

Per als infants i per l'orina

Si la dona prenyada acostuma a parir abans de temps es bo menjar sovint de la pols del membre del bou i també ajuda a aguantar la criatura dins el ventre de la mare el portar un diamant al dit. La despulla seca d'una serp feta pols i donada en una molla de pa és així mateix un bon remei.

- Per fer abundar la llet a la dida convé que usi sovint del suc de fonoll fresc o un gla de vaca polvoritzada.

- Els cucs del ventre de la mainada poden eliminar-se potsant en un drap sutge de la xemeneia, barrejat amb mel i cendra i s'aplica sobre el melic de la criatura. Una altra solució de semblants efectes, pot ser la d'aplicar al mateix lloc un emplastre de donzell, abròtan i fel de bou.

- El cap de les serps blanques -penjat en una bosseta posada al coll- ajuda a la dentició dels infants.

- Per l'ardor de l'orina és bo d'usar sovint la decocció de quatre llavors fredes i quan l'home ha orinat posar el membre amb xerigot de llet.

- La dificultat d'orinar pot obviar-se aplicant sobre la verga i al seu entorn un pudent emplastre de xinxes de lliit amb oli d'ametlles amargues o greix de conill.

- Pels que es pixen al lliit, no hi ha millor cosa que menjar sovint bufeta de porc o de truja.

Ajudes per la febre

Per fer baixar la febre es fan torrades de pa mullades amb vinagre i dins un drap s'hi emboliquen a les plantes dels peus dels malalts.

- La febre contínua es guareix aplicant sobre el pols del braç el blanc de dos ous frescos, afegint-hi al dessobre sutja de xemeneia ben batuda incorporant-hi sal i vinagre fortíssim, lligant-ho tot a l'entorn del braç amb un drap de lli. Altre remei pot ser el cor d'una ceba aplicada ben lligada sobre el pols del braç dret.

- Per la febre quartana es pren sàlvia de la menuda, hisop, donzell, julivert i menta i es trinxen tot junt amb sutja de la més grossa que es trobi a la xemeneia, afegint-hi vinagre. Una vegada barrejat es fan emplastres per aplicar-les als pols dels braços.

- Pels mateixos afectes es prenen molles de dos pans blancs al punt que surten del forn, posant-les en remull amb vinagre. Es destil·len amb un drap de fil i del suc resultant se'n donen a beure dos travessos de dit petit al febrós.

Cremades, floroncos, serps i berrugues

Per tota mena de cremada ocasionada per foc preneu pèls d'espínas negre fent-los assecar al sol i reduint-los a pólvores fines. Barrejades amb llet de dona que criï mascle es preparen per untar les parts cremades amb una ploma de gallina

- El millor sistema de madurar un furóncol es agafar farina de forment, clares d'ou, mel i greix de porc escaldant-ho tot plegat i fer-ne una emplastre.

- Si algú és mossegat per una serp convé que begui quatre dits de suc de freixe remut amb vi blanc i posant sobre la mossegada, en forma d'emplastre, aquelles fulles de les quals s'ha tret el suc.

-Si alguna serp fes entrada dins el cos d'algú que dormís bocaterrosa, el millor remei per a fer-la sortir és rebre, mitjançant un embut posat a la boca, el fum del perfum fet d'alguna sabata vella.

- En un cordill, es fan tants de nusos com berrugues es tenen. Posat a consumir en un femer, quan el cordill està descompost del tot les berrugues han desaparegut.

Consideració final

L'enumeració de diversos remeis podrien perllongar-la considerablement i molt més si entréssim en el capítol de les herbes remeieres que en certa manera han fonamentat la farmacopea moderna. Les seves virtuts, conegudes des de la remota antiguitat han estat aprofitades en el món rural, tant el tractament de les persones com en el del bestiar, sense treure'n, però, totes les possibilitats.

En mig segle aquesta societat muntanyenca inversemblant i closa als corrents del progrés ha sofert un trasbalsament. La millora de les condicions de vida a la pagesia, amb mitjans de transport, electrificació i millor comunicació i contactes, han fet desaparèixer els motius obligats d'aïllament. Els moderns aparells els han connectat al modern sistema de vida i en l'àmbit rural s'ha produït una selecció. Els incomptables masos ròncecs d'arreu de les nostres contrades són una mostra del transvasament de la gent de muntanya que no podia subsistir en el medi-envers els pobles i les ciutats. Les masies que han quedat s'adapten perfectament al model de vida actual. Sols guarden l'anella encastada en el passat aquells ancians que han quedat anclats en l'àmbit de l'antic món rural. Cada vegada que una d'aquestes persones desapareix s'emporta un bocí de les ràncies velles creences i de les supersticions, que durant segles ompliren tot un univers crèdul i fetitxista. Queda enrera la incultura i la irracionalitat, però, encara que les concepcions, per ignorància, fossin equivocades, cal guardar un record comprensiu d'aquest passat, d'aquest medi del qual gairebé tots en procedim.